

Dag 1

Knip- en plakwerk

Domeinen: taalspel, taaldenken, lezen, schrijven
Onderwerp: met de woorden van een gedicht een nieuw gedicht maken
Lesduur: 50 minuten

Lesdoelen

Hoofddoel van de les

- > Zich expressief uiten met taal en woorden.
- > Eenvoudige boodschappen voor zichzelf of leeftijdsgenoten schrijven.

Andere doelen

- > Per twee of in een groter groepje samenwerken.
- > Trots zijn op je werk en dat willen tonen aan anderen (mondeling of schriftelijk).

Materialen

Folio

- > bronnenbladen 1-2
- > kopieerblad 1

Diversen

- > schaar
- > lijm

Voorbereiding

- > Kun je het gedicht van bronnenblad 1 niet projecteren, kopieer het dan voor elke leerling of per twee leerlingen.
- > Kopieer kopieerblad 1 per groep van twee of drie leerlingen.
- > Kies een kort gedicht als je met een ander gedicht dan dat van kopieerblad 1 wilt werken. Typ alle woorden (of eventueel woordgroepen) in afzonderlijke vakken. Maak van alle hoofdletters kleine letters en laat de leestekens weg. Als je de vakjes laat uitknippen door de leerlingen, zet de woorden dan niet in de oorspronkelijke volgorde op het blad.

Coöperatieve werkvormen in deze les

Tweegesprek

- 1 Elke leerling zoekt of krijgt een partner.
- 2 De leraar stelt een vraag: 'Overleg/bespreek met je partner ...'
- 3 De leerlingen overleggen met elkaar en noteren al dan niet hun bevindingen.
- 4 De leraar duidt een leerling aan die de bevindingen meedeelt.

Domeinoverschrijdend werken

Laat de leerlingen de gedichten onder handen nemen met verf, stof, kleurpotloden ... Maak foto's van hun werk en creëer zo als klas of als school een echte dichtbundel om mee uit te pakken.

Misschien wil je er wel een digitaal audioboek van maken? Zet het op de schoolwebsite zodat de ouders kunnen meegenieten van het talent van hun kind.

► Oriënteren en plannen

1 Het gedicht beluisteren (en meelezen)

Projecteer bronnenblad 1 en lees het gedicht voor.

2 Neologismen bespreken en erbij fantaseren

Coöperatieve werkvorm: tweegesprek

Laat de leerlingen per twee fantaseren.

- > *Wat is een buikboot?*
- > *Wat is een bootbuik?*

Laat de groepjes hun antwoorden aan elkaar voorstellen of tekenen.

Bespreek hoe de dichter tot die woorden kwam. Rijmen, knippen en plakken, letters verwisselen ...

Laat hen vreemde woorden bedenken. Als dat moeilijk is, kun je enkele voorzetten geven.

- > *Welk vreemd woord kun je maken met zakdoek, soepkom ...?*

Bespreek hoe de duikboot eruit zou zien. Laat hen ook vertellen waarom ze dat denken.

3 Op het lesdoel focussen

Coöperatieve werkvorm: tweegesprek

Vertel dat je een tof gedicht hebt meegebracht. Deel de stapeltjes woordkaarten van kopieerblad 1 uit.

Leg de opdracht uit: de leerlingen schrijven poëzie. Verduidelijk dat het niet de bedoeling is om het oorspronkelijke gedicht opnieuw op te bouwen. Daag hen uit om een nieuw gedicht te creëren.

Schets de spelregels:

- > *Werk in een groep van twee of drie leerlingen.*
- > *Leg de woordkaarten zo naast elkaar dat ze goed voor jullie klinken.*
- > *Zinnen hoeven niet, dat is poëtisch net mooi. Kijk maar naar het gedicht uit de inleiding.*
- > *Je moet niet alle woordkaarten gebruiken.*
- > *Je mag woorden aanpassen (letters toevoegen of weglaten).*
- > *Je mag woorden toevoegen. Dat mogen zelfverzonnen woorden zijn.*
- > *Klaar? Schrijf (of kleef) het gedicht.*

► Hoofddoel uitvoeren en verwerken

4 Een nieuw gedicht maken: werktijd

Coach tijdens de werktijd: beloon en daag uit, maar doe zo weinig mogelijk suggesties. Spoor snelle werkers aan om het gedicht nog mooier te maken. Laat hen eventueel een tweede of derde versie maken met dezelfde woordkaarten.

Bronnenblad 1

Kopieerblad 1

Kopieerblad 1

▶ Controleren en reflecteren

5 Elkaars gedichten beluisteren

Laat de groepjes die dat willen hun gedicht voordragen. Je kunt ook een poëziewand maken waarop voorbijgangers de gedichten kunnen lezen. Lees op het einde het oorspronkelijke gedicht voor.

6 Reflecteren en nabespreken

Bespreek en evalueer de activiteit. Laat de leerlingen verwoorden wat goed of minder goed liep, wat ze moeilijk vonden, waar ze trots op zijn. Stimuleer hen om een compliment te geven over elkaars werk. Laat hen ook reflecteren over het doel van de activiteit: het is leuk en ontspannend om te spelen met taal.

Bronnenblad 2

Bronnenblad 1

<p>duikboot Duik. Buik. Boot. Een buikboot? Nee, een duikboot! Voor Jan met de bootbuik.</p> <p style="text-align: right;"><i>Geert De Kockere</i></p>	<p>duikboot Duik. Buik. Boot. Een buikboot? Nee, een duikboot! Voor Jan met de bootbuik.</p> <p style="text-align: right;"><i>Geert De Kockere</i></p>
<p>duikboot Duik. Buik. Boot. Een buikboot? Nee, een duikboot! Voor Jan met de bootbuik.</p> <p style="text-align: right;"><i>Geert De Kockere</i></p>	<p>duikboot Duik. Buik. Boot. Een buikboot? Nee, een duikboot! Voor Jan met de bootbuik.</p> <p style="text-align: right;"><i>Geert De Kockere</i></p>
<p>duikboot Duik. Buik. Boot. Een buikboot? Nee, een duikboot! Voor Jan met de bootbuik.</p> <p style="text-align: right;"><i>Geert De Kockere</i></p>	<p>duikboot Duik. Buik. Boot. Een buikboot? Nee, een duikboot! Voor Jan met de bootbuik.</p> <p style="text-align: right;"><i>Geert De Kockere</i></p>
<p>duikboot Duik. Buik. Boot. Een buikboot? Nee, een duikboot! Voor Jan met de bootbuik.</p> <p style="text-align: right;"><i>Geert De Kockere</i></p>	<p>duikboot Duik. Buik. Boot. Een buikboot? Nee, een duikboot! Voor Jan met de bootbuik.</p> <p style="text-align: right;"><i>Geert De Kockere</i></p>
<p>duikboot Duik. Buik. Boot. Een buikboot? Nee, een duikboot! Voor Jan met de bootbuik.</p> <p style="text-align: right;"><i>Geert De Kockere</i></p>	<p>duikboot Duik. Buik. Boot. Een buikboot? Nee, een duikboot! Voor Jan met de bootbuik.</p> <p style="text-align: right;"><i>Geert De Kockere</i></p>

Uit: *Huisdieren*, Geert De Kockere en Geert Vervaeke
 Uitgeverij De Eenhoorn, 2000

Bronnenblad 2

Gedicht

Ik spring!

gilde een rijpe appel.

En zonder te kijken

loste hij zijn tak

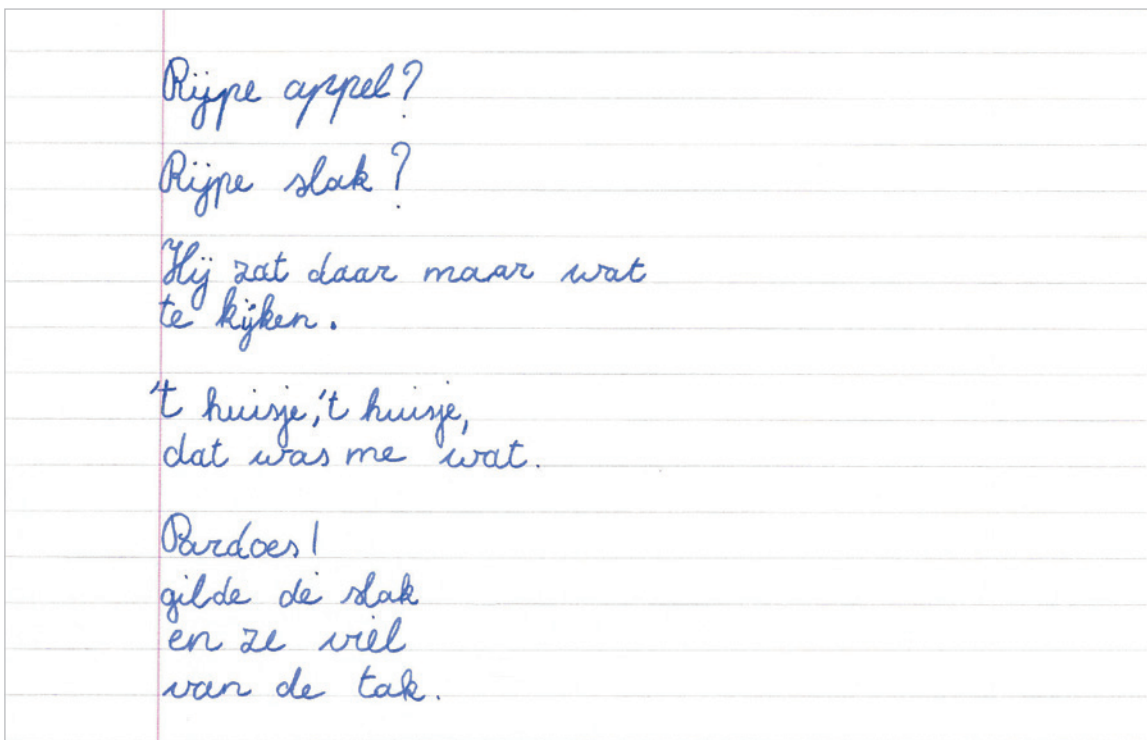
en viel pardoes – krak! –

op 't huisje van een slak.

Uit: Samen over een muurtje, Geert De Kockere

Uitgeverij De Eenhoorn, 2014

Voorbeeld: creatie van leerlingen

Fien en Maurice - derde leerjaar

Kopieerblad 1

ik	zonder	gilde
loste	spring	te
een	hij	pardoes
viel	rijpe	appel
en	kijken	op
tak	't	zijn
een	en	huisje
slak	van	pardoes

Dag 2

Combi-ja, combi-nee(r)

Domeinen: taaldenken, taalspel, lezen, schrijven
Onderwerp: gedichten maken door woorden met elkaar te associëren
Lesduur: 50 minuten

Lesdoelen

Hoofddoel van de les

- > Zich expressief uiten met taal en woorden.
- > Eenvoudige boodschappen voor zichzelf of leeftijdsgenoten schrijven.

Andere doelen

- > De verschillende betekenissen van woorden benoemen en verklaren.
- > Woorden met elkaar associëren en zo een persoonlijke invulling geven.
- > Trots zijn op je werk en dat willen tonen aan anderen (mondeling of schriftelijk).

Materialen

Folio

- > bronnenbladen 1-2
- > kopieerbladen 1-2

Vorbereiding

- > Kun je het gedicht van bronnenblad 1 niet projecteren, kopieer het dan voor elke leerling of per twee leerlingen.
- > Maak voor elke leerling een kopie van de woordspinnen (kopieerblad 1).
- > Maak voor elke leerling een kopie van het schrijfblad (kopieerblad 2). Dat kan gerust op de achterkant van kopieerblad 1.

Domeinoverschrijdend werken

Vorm de gedichten om tot een lied of een rap. Misschien willen de leerlingen zich wel verkleden en een videoclip maken. Dat filmpje kun je dan op de klasblog of schoolwebsite zetten.

► Oriënteren en plannen

1 Het gedicht beluisteren en de inhoud bespreken

Projecteer het gedicht van bronnenblad 1 of deel kopieën uit aan de leerlingen. Lees het gedicht een eerste keer voor terwijl de leerlingen meelesen. Bespreek het onderwerp van het gedicht. Het gedicht gaat over licht. Praat over de verschillende betekenissen van het woord 'licht'. Bespreek ook het woord 'ligt', want die betekenis zullen de leerlingen mogelijk aanhalen.

2 Associaties maken bij het gedicht

Lees het gedicht een tweede keer voor. Laat de leerlingen hun ogen sluiten. Vraag hen om in hun hoofd zoveel mogelijk beelden te vormen bij wat ze in het gedicht horen.

Maak op het bord een woordveld van wat de leerlingen zagen tijdens het voorlezen. Laat hen vrijuit vertellen.

- > *Wat heeft dat woord met licht te maken?*
- > *Bij welke betekenis van het woord 'licht' hoort dat woord?*
- > *Wat doet je nog meer aan licht denken?*

3 Associaties maken bij andere woorden

Doe nu dezelfde oefening met een ander kernwoord. Laat de leerlingen brainstormen en vraag naar meer uitleg bij ongewone associaties. Bevestig leerlingen die breed associëren. Mogelijke kernwoorden zijn zacht, duur, droom, zwaar, kil ...

Verloopt het associëren moeilijk, stel dan enkele ondersteunende vragen.

- > *Welke dingen zie je in je hoofd als ik '...' zeg?*
- > *Welke verschillende betekenissen heeft dat woord?*
- > *Welke voorwerpen passen bij elke betekenis?*
- > *Welke kleuren passen bij het woord '...'?*
- > *Aan welke plek denk je bij het woord '...'?*

4 Op het lesdoel focussen

Leg de opdracht uit: de leerlingen maken een gedicht dat opgebouwd is rond een kernwoord. Ze associëren vrijuit aan de hand van woordspinnen (kopieerblad 1). Als ze daarmee klaar zijn, schrijven ze de verzamelde woorden in het sjabloon van het gedicht (kopieerblad 2).

Geef de leerlingen een kernwoord of laat hen er een kiezen.

Schets de spelregels.

- > *Werk alleen.*
- > *Elk woord op de woordspinnen is goed. Jij bent de baas over wat je denkt.*
- > *Pas de woorden daarna in het sjabloon.*
- > *Je moet niet alle woorden gebruiken.*
- > *Je mag de woordspinnen tijdens het schrijven van het gedicht aanvullen.*
- > *Zorg ervoor dat de zinnen kloppen. Gebruik eventueel het gedicht om je op weg te zetten.*

Toon eventueel het voorbeeld op bronnenblad 2 aan de leerlingen.

Bronnenblad 1

Kopieerbladen 1-2

Bronnenblad 2

TIP! Het kernwoord is het best weinig concreet. 'Toekomst' is bijvoorbeeld een betere keuze dan 'verjaardagstaart', omdat er breder bij geassocieerd kan worden. Andere mogelijkheden zijn verdriet, oorlog, pijn, winnen, vriendschap, angst ...

▶ Hoofddoel uitvoeren en verwerken

5 Een gedicht maken: werktijd

Coach tijdens de werktijd: beloon en daag uit, maar doe zo weinig mogelijk suggesties. Zet leerlingen die er moeite mee hebben op weg door hen enkele verrassende associaties te geven. Spoor snelle werkers aan om het gedicht nog mooier te maken. Laat hen eventueel een tweede of derde versie maken, telkens met een ander kernwoord.

▶ Controleren en reflecteren

6 Elkaars gedichten beluisteren

Laat de leerlingen die dat willen hun gedicht voordragen. Je kunt ook een poëziewand maken waarop voorbijgangers de gedichten kunnen lezen.

7 Reflecteren en nabespreken

Bespreek en evalueer de activiteit. Laat de leerlingen verwoorden wat goed of minder goed liep, wat ze moeilijk vonden, waar ze trots op zijn. Stimuleer hen om een compliment te geven over elkaars werk. Laat hen ook reflecteren over het doel van de activiteit: het is leuk en ontspannend om te spelen met taal.

Bronnenblad 1

Wat is licht? vroeg jij.
Licht, zei ik, dat is blij.
En pannenkoek en taart.
Licht is vuur in een haard.
Of een zoen
als je even
iets moeilijkers moet doen.

Licht is zon, aan de horizon,
licht is licht als een ballon ...

En licht
is ook wel een gedicht,
Ja, dat ook.
Woorden geven soms licht.

Uit: 'Samen over een muurtje', Geert De Kockere
Uitgeverij De Eenhoorn, 2014

Wat is licht? vroeg jij.

Licht, zei ik, dat is blij.

En pannenkoek en taart.

Licht is vuur in een haard.

Of een zoen

als je even

iets moeilijkers moet doen.

Licht is zon, aan de horizon,

licht is licht als een ballon.

En licht

is ook wel een gedicht,

Ja, dat ook.

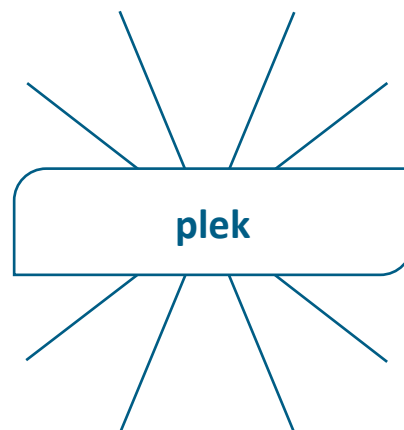
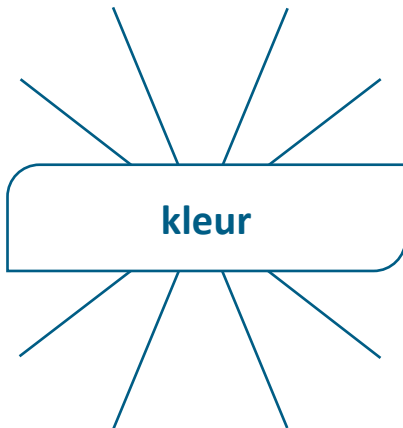
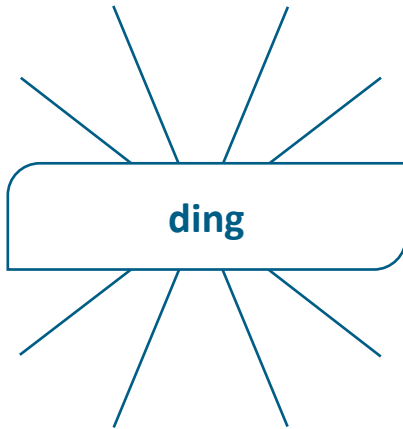
Woorden geven soms licht.

Bronnenblad 2: creatie van een leerling

Wat is zacht? vroeg jij.
 Zacht, zei ik, dat is mijn mama
 en haar pyjama met bolletjes.
 Zacht is knuffelen met opa in zijn bed.
 Of oma haar appelcake
 als je even
 wat eten moet.
 Zacht is mijn bed, mijn knuffels erop.
 Zacht is de dikke buik van plop.
 En zacht
 is ook wel mijn juf.
 Ja, dat ook.
 Want als ik het niet snap is ze zacht.

Jasper - tweede leerjaar

Kopieerblad 1

Kopieerblad 2

Wat is ? vroeg jij.

, zei ik, dat is _____

En _____ en _____

is _____ in _____

Of _____

als je even _____

is _____

is _____ als een _____

En

is ook wel _____

Ja, dat ook. _____

_____ soms _____

Dag 3

Veelzijdige woorden

Domeinen: taaldenken, taalspel, lezen, schrijven
Onderwerp: gedichten maken met homoniemen en homofonen
Lesduur: 50 minuten

Lesdoelen

Hoofddoel van de les

- > Zich expressief uiten met taal en woorden.
- > Eenvoudige boodschappen voor zichzelf of leeftijdsgenoten schrijven.

Andere doelen

- > Per twee samenwerken.
- > De verschillende betekenissen van (dezelfde) woorden benoemen en verklaren.
- > Woorden met elkaar associëren.
- > Trots zijn op je werk en dat willen tonen aan anderen (mondeling of schriftelijk).

Materialen

Folio

- > bronnenblad 1
- > kopieerbladen 1-4
- > correctiesleutel van kopieerblad 2

Diversen

- > kladbladen of kladschrift

Vorbereiding

- > Maak per twee leerlingen een kopie van de gedichten op kopieerblad 1.
- > Voorzie enkele kladbladen of een kladschrift per leerling.
- > Gebruik je tijdens de werktijd differentiatietip 2, leg dan een tekenblad klaar per leerling.
- > Gebruik je tijdens de werktijd differentiatietip 3, maak dan van kopieerblad 2 een kopie per twee leerlingen.
- > Gebruik je tijdens de werktijd differentiatietip 4, maak dan van kopieerbladen 3 en 4 een enkelzijdige kopie per twee leerlingen.

Coöperatieve werkvormen in deze les

Tweegesprek

- 1 Elke leerling zoekt of krijgt een partner.
- 2 De leraar stelt een vraag: 'Overleg/bespreek met je partner ...'
- 3 De leerlingen overleggen met elkaar en noteren al dan niet hun bevindingen.
- 4 De leraar duidt een leerling aan die de bevindingen meedeelt.

► Oriënteren en plannen

1 Het gedicht beluisteren (en meelesen)

Laat de leerlingen in groepjes van twee werken. Geef elk groepje een kopie van kopieerblad 1. Lees de gedichten voor, laat ze door een leerling voorlezen of laat de leerlingen ze aan elkaar voorlezen in groepjes. Vraag hen goed te letten op de vetgedrukte woorden.

2 Homoniemen en homofonen benoemen en zoeken

Coöperatieve werkvorm: tweegesprek

Bespreek:

- > *Met welk kenmerk van onze taal 'speelt' de dichter?*
- > *Hoe zorgt hij ervoor dat de woorden poëzie worden?* De dichter gebruikt woorden die meerdere betekenissen hebben.

Laat groepjes van twee of drie leerlingen zulke woorden zoeken. Verduidelijk dat het om woorden gaat met een identieke uitspraak. De schrijfwijze moet dus niet hetzelfde zijn. De leerlingen schrijven de woorden op een kladblad.

Zet na een vijftal minuten twee groepjes samen. Ze stellen hun homoniemen en homofonen aan elkaar voor. Vraag hen om de homoniemen aan te duiden die de beide groepjes hebben opgeschreven. De homoniemen en homofonen die ze niet hadden, vullen ze aan.

3 Op het lesdoel focussen

Coöperatieve werkvorm: tweegesprek

De leerlingen gaan poëtisch aan de slag met de homoniemen:

- > *Werk in hetzelfde groepje als toen je de woorden verzamelde.*
- > *Lees de gedichten nog eens samen.*
- > *Kies een of meerdere woorden van je kladblad en maak er een gedicht mee.*
- > *Jullie kiezen zelf hoe dat gedicht eruit ziet (kort of lang, met of zonder rijm ...).*

Toon eventueel het voorbeeld op bronnenblad 1 aan de leerlingen.

► Hoofddoel uitvoeren en verwerken

4 Een gedicht maken met homoniemen: werktijd

Begeleid de leerlingen sterk. Het is voor hen moeilijk om in meerdere woordbetekenissen te denken. Beloon daarom elke poging. Bij deze werkvorm moet je veel suggesties geven en je leerlingen op weg helpen. Gebruik de differentiatietips op pagina's 3 en 4.

Bespreek de homoniemen en de woorden die geen homoniem zijn. Vinden de leerlingen ook de tweede betekenis van de woorden 'veer' en 'bank'? Hebben ze gezien dat dat ook homoniemen zijn?

Spoor snelle werkers aan om het gedicht langer te maken door er nog een tweede homoniem aan toe te voegen. Of laat ze meerdere kleine gedichtjes maken.

Kopieerblad 1

Bronnenblad 1

Kopieerbladen 2-4

▶ Controleren en reflecteren

5 Elkaars gedichten beluisteren

Laat de groepjes die dat willen hun gedicht voordragen. Je kunt ook een poëziewand maken waarop voorbijgangers de gedichten kunnen lezen. Bespreek telkens de homoniemen die de dichters gebruikten.

6 Reflecteren en nabespreken

Bespreek en evalueer de activiteit. Laat de leerlingen verwoorden wat goed of minder goed liep, wat ze moeilijk vonden, waar ze trots op zijn. Stimuleer hen om een compliment te geven over elkaars werk. Laat hen ook reflecteren over het doel van de activiteit: het is leuk en ontspannend om te spelen met taal.

▶ Differentiatietips

Tip 1

Som zelf een aantal homoniemen op en laat de leerlingen de betekenissen ervan geven:

- > *bril* (om door te zien/van het toilet)
- > *muis* (het dier/van de computer)
- > *tafel* (om van te eten/de tafel van 2, 4, 5 ...)
- > *noot* (om op te eten/om muziek mee te maken)
- > *arm* (niet rijk/lichaamsdeel)
- > *knoop* (aan je jas/in een touw), *in de knoop* (vernesteld/in de problemen)
- > *kant* (zijkant/stof/ze kan 't)
- > ...

Tip 2

Laat de leerlingen individueel werken. Geef telkens een woord dat zij tekenen, bijvoorbeeld 'bank'. Vergelijk dan de tekeningen: heeft iedereen een zitbank getekend of zijn er ook andere oplossingen? Andere mogelijke homoniemen die gemakkelijk te tekenen zijn: veer, muis, been, pad, oor ...

Tip 3

Gebruik de woordzoeker op kopieerblad 2. Daarin zitten heel wat woorden verstopt. Ze staan niet diagonaal, maar wel van boven naar onderen, van onderen naar boven, van links naar rechts en van rechts naar links. Veertien ervan zijn homoniem: licht, arm, sla, blik, hoop, toets, spoor, school, val, das, bal, oor, trap en knop. Deze niet-homoniemen zitten ook in het rooster: machine, fles, potlood, oom en lijm.

Je kunt verschillende werkwijzen hanteren, afhankelijk van de sterkte van je klas. Laat de leerlingen volledig vrij zoeken, vertel hen hoeveel woorden ze moeten vinden, laat hen de gevonden woorden onmiddellijk categoriseren (homoniem of niet) ...

Laat de leerlingen na het zoeken vertellen welke homoniemen ze gevonden hebben en wat de verschillende betekenissen van het woord zijn. Let op: in 'potlood' zitten zowel 'pot' als 'lood'. Ook dat kunnen juiste antwoorden zijn.

Je vindt de correctiesleutel op pagina 10.

Tip 4

Gebruik de afbeeldingen op kopieerbladen 3 en 4. Daarop staan een aantal prenten van homoniemen. De eerste betekenis staat op kopieerblad 3, de tweede op kopieerblad 4. Laat groepjes van twee of drie de afbeeldingen van één kopieerblad uitknippen. Daarna leggen ze de uitgeknipte afbeeldingen naast de juiste afbeeldingen op het andere kopieerblad. Zo liggen de twee betekenissen van elk homoniem bij elkaar. Let op: niet alle afbeeldingen geven homoniemen weer! Bovendien zijn er twee afbeeldingen van homoniemen waarvan de tweede betekenis niet op het andere kopieerblad staat.

Homoniemen met twee afbeeldingen	Afbeeldingen die geen homoniem voorstellen	Homoniemen met slechts één afbeelding
kussen	juf	veer
ezel	hond	bank
bloem	ballon	
muis	auto	
bril		
beker		
bord		
tablet		
been		

Bespreek de homoniemen en de woorden die geen homoniem zijn. Vinden de leerlingen ook de tweede betekenis van de woorden 'veer' en 'bank'? Hebben ze gezien dat dat ook homoniemen zijn?

Spoor snelle werkers aan om het gedicht langer te maken door er nog een tweede homoniem aan toe te voegen. Of laat ze meerdere kleine gedichtjes maken.

Bronnenblad 1: creatie van leerlingen

Ik wil niet kussen
met mijn kussen.

Er valt een kopje
op mijn kopje.
Aw!

Wil je een kusje?
Het was maar een fopje.

Zoé, Jens, Jerom en Liset - tweede leerjaar

Kopieerblad 1

Een appel
valt precies op tijd.
En weet je ook waarom?

Hij heeft een **klokhuis!**
Ja, daarom.

*Uit: Samen over een muurtje, Geert De Kockere
Uitgeverij De Eenhoorn, 2014*

Een **pad** ...
Welk pad?
Zwijg, je hoort het wel.
Een **pad** ...
In het bos?
Of met een wrat?

Stil nu, ik zeg het wel!

Een **pad** ...
Of is het puit?
Dat lijkt op pad.

Ja toch?
Ik word gek, hou je bek!

Een **pad** ...
Ach, pad of puit,
wat maakt het uit?
Muil of bek,
snoet of snuit,
zoen of kus,
zot of gek,
pluim of veer,
poot of been ...

Stop!
Zoek het zelf maar uit!
Ik ben weg,
foetsie, riebedebie!

*Uit: Samen over een muurtje, Geert De Kockere
Uitgeverij De Eenhoorn, 2014*

Varkens

Jantje
moet de varkens **hoeden**.
Wat zeg je?
Hebben varkens **hoeden**?
Nee, Jantje moet ze **hoeden**,
de varkens **hoeden**.

Bolle **hoeden**?
Nee!
Hoge **hoeden**?
Nee!!
Feest**hoeden**?
Nee, varkens **hoeden!!!**
O, **feestvarkens**, met een **hoed!**
Als Jantje maar
geen domme dingen doet.

*Uit: Een reus met lange armen, Geert De Kockere
Uitgeverij de Eenhoorn, 2000*

Klokken **tikken**,
dag in, dag uit,
soms stil, soms luid,
en altijd
een **tikkeltje** vooruit.

En af en toe
wordt er eentje
van al dat **tikken**
harts-**tikke** moe.

*Uit: Samen over een muurtje, Geert De Kockere
Uitgeverij De Eenhoorn, 2014*

Kopieerblad 2

A	M	S	P	O	O	R	E	G	A
K	I	L	B	L	O	O	H	C	S
R	H	A	N	I	T	H	O	O	P
T	V	P	U	J	O	V	O	S	D
S	A	R	M	M	E	T	R	A	P
E	L	I	C	H	T	R	L	D	O
L	O	R	Z	I	S	L	A	P	N
F	O	X	W	M	G	C	B	O	K
E	M	A	C	H	I	N	E	U	G
Z	V	N	D	O	O	L	T	O	P

A	M	S	P	O	O	R	E	G	A
K	I	L	B	L	O	O	H	C	S
R	H	A	N	I	T	H	O	O	P
T	V	P	U	J	O	V	O	S	D
S	A	R	M	M	E	T	R	A	P
E	L	I	C	H	T	R	L	D	O
L	O	R	Z	I	S	L	A	P	N
F	O	X	W	M	G	C	B	O	K
E	M	A	C	H	I	N	E	U	G
Z	V	N	D	O	O	L	T	O	P

A	M	S	P	O	O	R	E	G	A
K	I	L	B	L	O	O	H	C	S
R	H	A	N	I	T	H	O	O	P
T	V	P	U	J	O	V	O	S	D
S	A	R	M	M	E	T	R	A	P
E	L	I	C	H	T	R	L	D	O
L	O	R	Z	I	S	L	A	P	N
F	O	X	W	M	G	C	B	O	K
E	M	A	C	H	I	N	E	U	G
Z	V	N	D	O	O	L	T	O	P

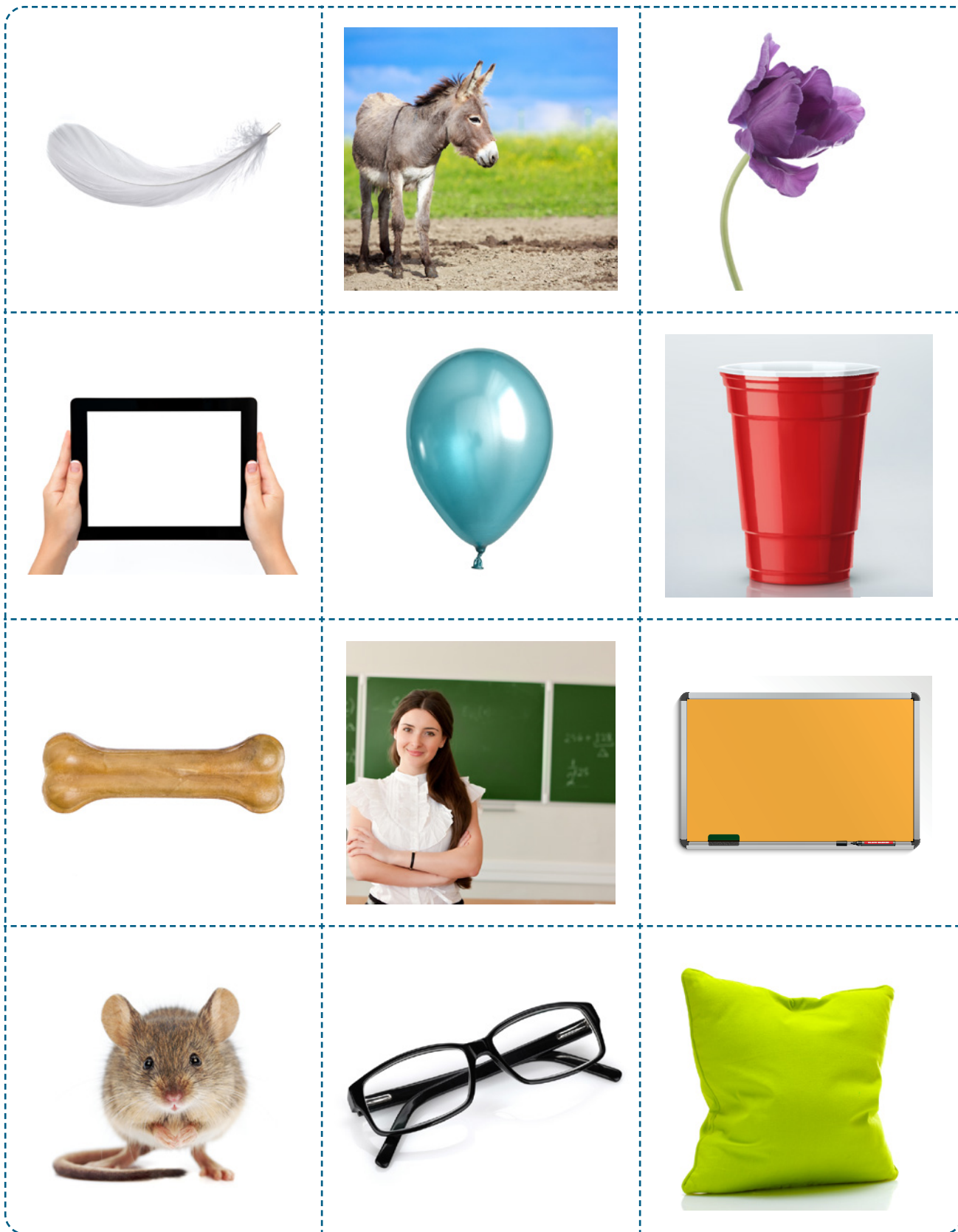
A	M	S	P	O	O	R	E	G	A
K	I	L	B	L	O	O	H	C	S
R	H	A	N	I	T	H	O	O	P
T	V	P	U	J	O	V	O	S	D
S	A	R	M	M	E	T	R	A	P
E	L	I	C	H	T	R	L	D	O
L	O	R	Z	I	S	L	A	P	N
F	O	X	W	M	G	C	B	O	K
E	M	A	C	H	I	N	E	U	G
Z	V	N	D	O	O	L	T	O	P

A	M	S	P	O	O	R	E	G	A
K	I	L	B	L	O	O	H	C	S
R	H	A	N	I	T	H	O	O	P
T	V	P	U	J	O	V	O	S	D
S	A	R	M	M	E	T	R	A	P
E	L	I	C	H	T	R	L	D	O
L	O	R	Z	I	S	L	A	P	N
F	O	X	W	M	G	C	B	O	K
E	M	A	C	H	I	N	E	U	G
Z	V	N	D	O	O	L	T	O	P

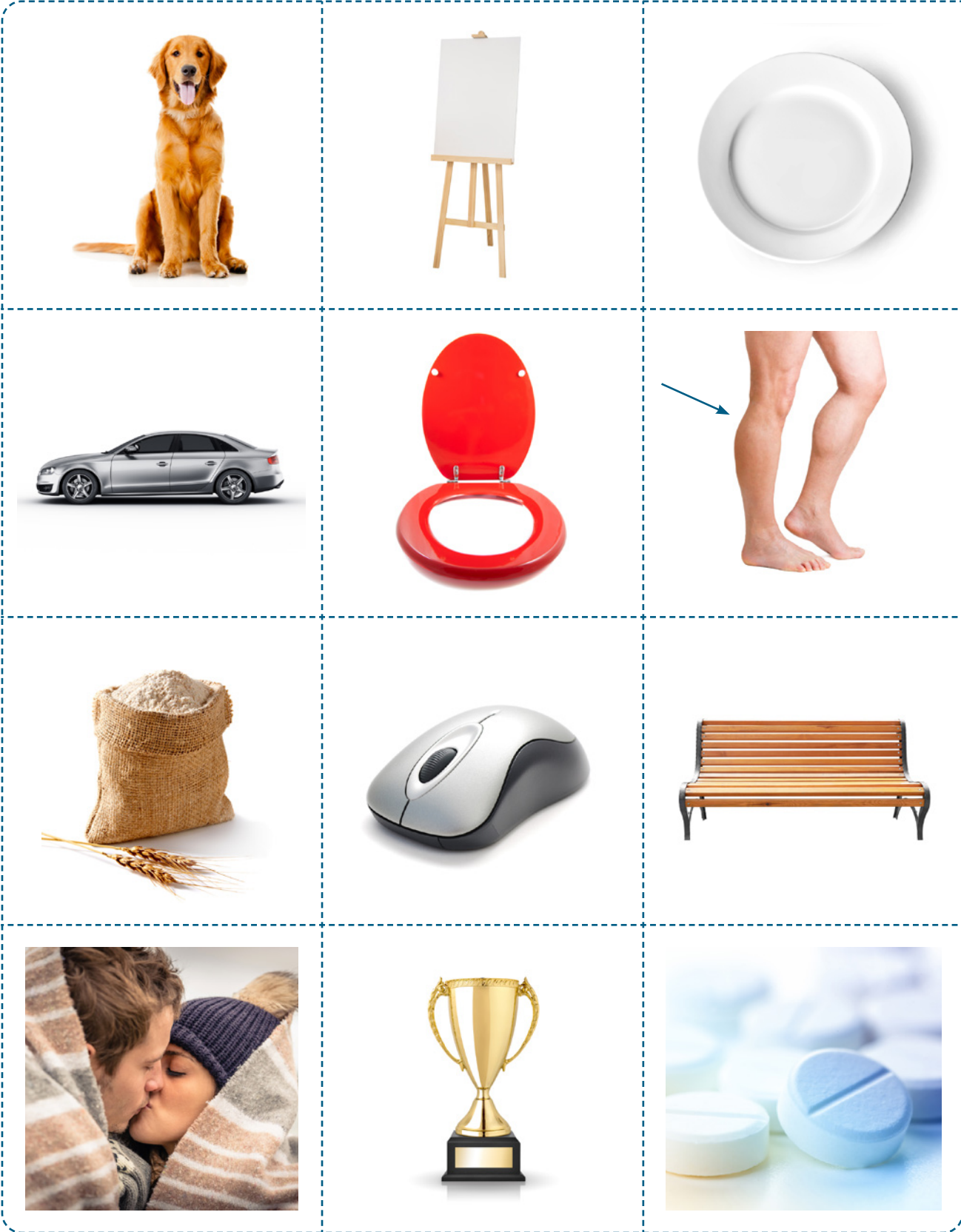
A	M	S	P	O	O	R	E	G	A
K	I	L	B	L	O	O	H	C	S
R	H	A	N	I	T	H	O	O	P
T	V	P	U	J	O	V	O	S	D
S	A	R	M	M	E	T	R	A	P
E	L	I	C	H	T	R	L	D	O
L	O	R	Z	I	S	L	A	P	N
F	O	X	W	M	G	C	B	O	K
E	M	A	C	H	I	N	E	U	G
Z	V	N	D	O	O	L	T	O	P

Kopieerblad 3

Kopieerblad 4

Correctiesleutel van kopieerblad 2

A	M	S	P	O	O	R	E	G	A
K	I	L	B	L	O	O	H	C	S
R	H	A	N	I	T	H	O	O	P
T	V	P	U	J	O	V	O	S	D
S	A	R	M	M	E	T	R	A	P
E	L	I	C	H	T	R	L	D	O
L	O	R	Z	I	S	L	A	P	N
F	O	X	W	M	G	C	B	O	K
E	M	A	C	H	I	N	E	U	G
Z	V	N	D	O	O	L	T	O	P

Dag 4

't Zit 'm in die ene letter

Domeinen: taaldenken, taalspel, lezen, schrijven
Onderwerp: gedichten maken met lettertoevoegingen en letterwissels
Lesduur: 50 minuten

Lesdoelen

Hoofddoel van de les

- > Zich expressief uiten met taal en woorden.
- > Eenvoudige boodschappen voor zichzelf of leeftijdsgenoten schrijven.

Andere doelen

- > Met woorden spelen door letters toe te voegen of weg te laten.
- > Associaties maken bij neologismen om de woorden betekenis te geven.
- > Trots zijn op je werk en dat willen tonen aan anderen (mondeling of schriftelijk).

Materialen

Folio

- > kopieerbladen 1-3

Vorbereiding

- > Maak per twee leerlingen een kopie van de gedichten op kopieerblad 1.
- > Maak per twee leerlingen een kopie van de opdrachten (kopieerblad 2) en de sjablonen (kopieerbladen 3 a, b en c).

Domeinoverschrijdend werken

Je kunt de gedichten typen en er een illustratie bij zetten. Met een nietje erin heeft je klas meteen haar eigen gedichtenbundel.

Nog leuker: laat de leerlingen een filmpje maken. Met een 'movie maker' kunnen ze elke versregel op een afzonderlijke dia zetten en muziek, illustraties en animaties toevoegen. Misschien willen de leerlingen van andere klassen die filmpjes ook wel zien? Of zijn ze zo goed dat je ze op een schoolfeest of opendeurdag kunt tonen.

► Oriënteren en plannen

1 De gedichten lezen

Maak groepjes van twee waarin telkens een moeilijke en een vlotte lezer zitten. Deel kopieerblad 1 uit en laat de gedichten lezen. Onthul nog niets. Waarschijnlijk ontdekken taalgevoelige leerlingen de lettertoevoegingen en letterwissels. Gebeurt dat niet? Lees de gedichten dan voor en leg een beetje nadruk op de lettertoevoegingen en -wissels. Je kunt die letters ook laten markeren.

2 De gedichten bespreken

Besprek elk gedicht. Je kunt deze vragen gebruiken:

Gedicht 1

- > Klopt het dat een vlieg vliegt? Wat is het verschil tussen het woord 'vlieg' en het woord 'vliegt'?
- > Muist een muis? Wat zou dat dan kunnen zijn?
- > Spint een spin? Kunnen hazen zich haasten, kunnen bijen bijten, en krabben krabben?
- > Wat is er zo grappig aan de zin over de vis?

Gedichten 2 en 5

- > Lees gedicht 2 eens met 'liep ermee weg' in plaats van 'sliep ermee weg'. Lees gedicht 5 eens met 'komt' in plaats van 'kromt'. Klinken de teksten dan nog poëtisch?
- > Waarom is de toevoeging van de letter 's' (gedicht 2) of de letter 'r' (gedicht 5) zo goed gevonden?

Gedicht 3

- > Wie las bij de eerste leesbeurt gewoon 'fiets' in plaats van 'fiest'?
- > Let op het laatste woord. Waarom is het zo belangrijk dat het een woord is met 'ts' achteraan?

Gedicht 4

- > Een hap uit een appel is een happel, een beet uit een boterham is een beterham. Welke woorden zou je kunnen verzinnen bij:
 - een straf van de juf,
 - een zieke olifant,
 - een springend veulentje,
 - ...

Laat de leerlingen even bij het vierde gedicht fantaseren. Welke bijzondere woorden bedenken ze?

3 Op het lesdoel focussen

De leerlingen gaan aan de slag met letterwissels en -toevoegingen. Op kopieerblad 1 vinden ze daar de aanwijzingen voor. Als ze klaar zijn met brainstormen, creëren ze hun eigen gedicht. Daarvoor kunnen ze de sjablonen gebruiken, maar dat hoeft niet.

Reik taalzwakke leerlingen kopieerbladen 2 en 3 aan. Die ondersteunen hen in het vinden van woorden met letterwissels en -toevoegingen. Ze krijgen ook de keuze om al dan niet in een sjabloon te werken.

Kopieerblad 1

Kopieerbladen 1-3

▶ Hoofddoel uitvoeren en verwerken

4 Een gedicht maken met letterwissels en -toevoegingen: werktijd

Coach tijdens de werktijd: beloon en daag uit en geef zo weinig mogelijk suggesties.

Stuur leerlingen die de opdracht moeilijk vinden in de richting van het vierde gedicht. Dat is de gemakkelijkste vorm.

Daag snelle werkers uit om meerdere gedichten te maken, telkens in een andere vorm. Denk aan letterwissels, combinaties van twee woorden, lettertoevoegingen ... Misschien kun je hen aansporen om twee vormen in één gedicht te verwerken.

▶ Controleren en reflecteren

5 Elkaars gedichten lezen

De geschreven gedichten lenen zich beter tot lezen dan tot voordragen. Je kunt de gedichten laten doorgeven of ze aan een poëziemuur hangen.

6 Reflecteren en nabespreken

Bespreek en evalueer de activiteit. Laat de leerlingen verwoorden wat goed of minder goed liep, wat ze moeilijk vonden, waar ze trots op zijn. Stimuleer hen om een compliment te geven over elkaars werk. Laat hen ook reflecteren over het doel van de activiteit: het is leuk en ontspannend om te spelen met taal.

Kopieerblad 1

Een vlieg vliegt,
 een muis muist
 (er vandoor, altijd).
 Een spin spint,
 een haas haast
 (zich weg, soms).
 Een krab krabt,
 een bij bijt
 (niet echt),
 maar een vis vist niet!
 Nooit!

*Uit: Samen over een muurtje, Geert De Kockere
 Uitgeverij de Eenhoorn, 2014*

P. en ik waren moe
 en besloten
 samen schaapjes te tellen.

 Om het eerst! riep P.
 Hij koos er een uit,
 sprong erop
 en sliep ermee weg ...

*Uit: P. en ik, Geert de Kockere
 Uitgeverij de Eenhoorn, 2008*

De circusartiest
 sprong op zijn fiest
 en fieste op één wiel
 zonder dat hij viel.

 O wat fieste hij mooi,
 o wat fieste hij sierlijk,
 o wat kon hij dat goed,
 vanuit het diepste
 van zijn ziel,
 zo fiesten op één wiel.

Waarlijk,
 hij was wonderbaarlijk,
 die circusartiest.
 Alleen,
 hij had een spraakgebrek
 en zei altijd fiest.

Maar dat was niest.

*Uit: Samen over een muurtje, Geert De Kockere
 Uitgeverij de Eenhoorn, 2014*

Als een hap
 uit een appel
 een happel is,
 dan is een beet
 uit een boterham
 een beterham.

*Uit: Samen over een muurtje, Geert de Kockere
 Uitgeverij de Eenhoorn, 2014*

Een banaan is krom.
 En iedereen weet dat.
 Maar weet je ook
 hoe dat kromt?

*Uit: Samen over een muurtje, Geert de Kockere
 Uitgeverij de Eenhoorn, 2014*

Kopieerblad 2

1 Verwissel de vetgedrukte letters van plaats.

- streng**e juf → _____ uf of _____ eng
zieke olifant → _____ lifant
springend veulentje → _____ eulentje
grote fles → _____
klein meisje → _____
zachte knuffelbeer → _____
 wit papier → _____
 warme koffi**e** → _____
 blauwe muis → _____
 Ook met namen kun je spelen.
kwade Loes → _____
slim Marieke → _____
jaloerse Lucas → _____

2 Voeg de letters toe aan het woord.

- liep + s = sliep
 kom + r = k___om
 kermis + st = ker___mis
 ooit + g = ___ooit
 boek + r = b___oek
 haas + t = haas___
 s + pech + t = ___pech___

3 Bedenk enkele woorden zoals in oefening 2.

Kopieerblad 3a: gatengedicht 1

de gaf een nu is

een beetje en

de die gaf

Kopieerblad 3b: gatengedicht 2

ken je de _____
die _____ je elke dag
hij _____ en

tot je er gek van wordt

de _____
de _____

Je mag natuurlijk ook zonder hulp aan de slag!

Kopieerblad 3c: voorbeeld gatengedicht 1

de struf (strengte juf)

gaf stom (stoute Tom)

een graf (grote straf)

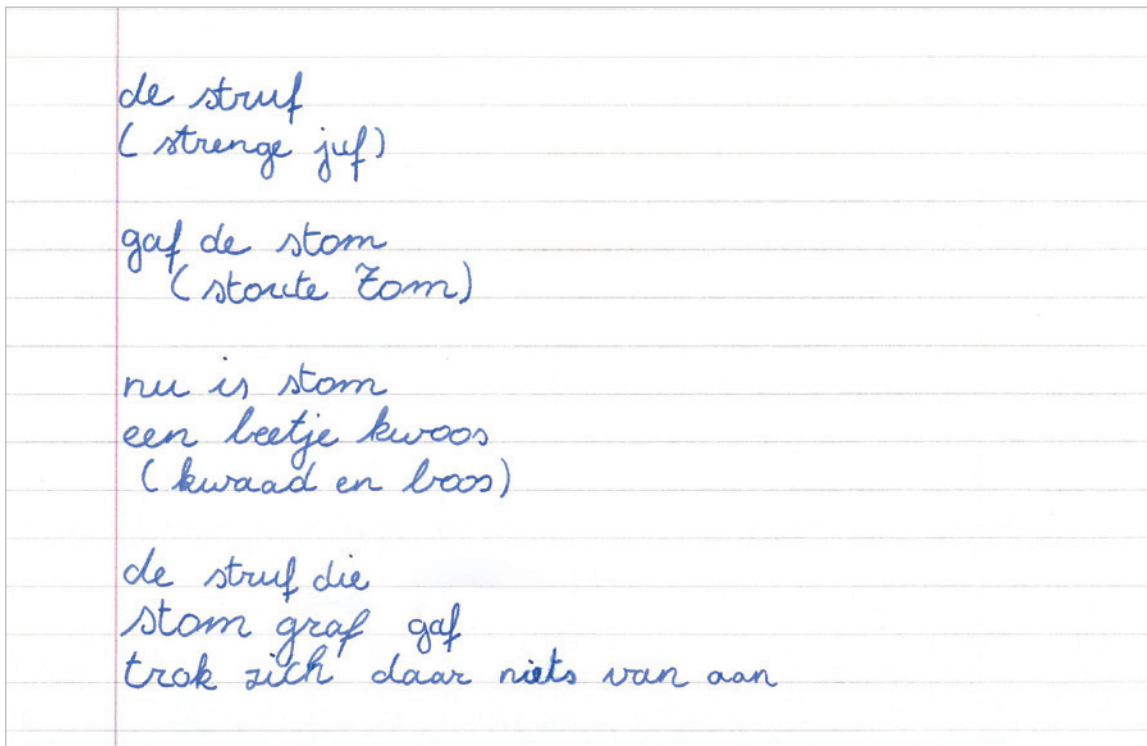
nu is stom

een beetje kwoos (kwaad en boos)

de struf die

stom graf gaf

trok zich daar niets van aan

de struf
(strengte juf)

gaf de stom
(stoute Tom)

nu is stom
een beetje kwoos
(kwaad en boos)

de struf die
stom graf gaf
trok zich daar niets van aan

Annabel en Malou - derde leerjaar

Dag 5

Rijm er maar op los!

Domeinen: taaldenken, taalspel, lezen, schrijven

Onderwerp: trainen op rijmwoorden

Lesduur: 50 minuten

Lesdoelen

Hoofddoel van de les

- > Rijmwoorden bedenken voor woorden, zowel met een beginrijm als met een eindrijm.

Andere doelen

- > Creativiteit tonen bij het rijmen.

Materialen

Folio

- > bronnenblad 1

Vorbereiding

In deze les maken de leerlingen geen gedichten. Het doel van deze les is te trainen op rijm(woorden). Vaak grijpen leerlingen naar nonsenswoorden wanneer ze rijmen. In poëzie kan dat prachtig zijn.

Lesgang

► Oriënteren en plannen

1 De gedichten lezen en de rijmschema's bespreken

Lees de gedichten voor en vraag de leerlingen welke poëtische eigenschap de dichter gebruikt.

Laat hen inzien dat rijm niet altijd betekent dat alle regels op elkaar rijmen. Soms gebruikt een dichter een rijmschema. Lees de gedichten opnieuw voor en leg de nadruk op het rijmschema.

2 Op het lesdoel focussen

Vertel de leerlingen dat ze enkele spelletjes zullen spelen om te oefenen met rijmen. Maak duidelijk dat rijmen op verschillende manieren kan.

- > *Twee rijmwoorden hoeven niet even lang te zijn (meisje en aardbeienijsje, broer en aardappelboer...)*
- > *Kom je niet op een rijmwoord, verzin dan een woord dat nog niet bestaat of denk aan een naam met dezelfde eindklank. Dat doen dichters ook.*
- > *Hoe langer je het rijmwoord maakt, hoe origineler je uit de hoek komt. Wat vind jij de mooiste combinatie: fles en les of fles en tovenaarsles?*

Bronnenblad 1

Hoofdoel uitvoeren en verwerken

3 Poëziespelletjes spelen

Speel een of meerdere van de volgende spelletjes. Het zijn leuke tussendoortjes die je meermaals per maand kunt herhalen.

Spel 1

Voor dit spel staan de leerlingen per twee of drie samen. Elke leerling krijgt een nummer: 1, 2 of 3. Het spel wordt in stappen gespeeld:

- > Stap 1: zeg hardop een woord en klap in je handen. Dat is het signaal voor alle leerlingen om het woord hardop te herhalen.
- > Stap 2: steek je hand in de lucht en tel in stilte op je vingers tot vier. Terwijl je dat doet, bedenken de leerlingen een rijmwoord. Na het tellen zeg je 'nu'.
- > Stap 3: de leerlingen zeggen om de beurt hun rijmwoord (volgens hun nummer 1, 2 of 3).
- > Stap 4: de leerlingen proberen met de woorden een kort gedichtje te maken. Als ze hetzelfde rijmwoord bedachten, gaan ze eerst samen op zoek naar een derde (of vierde) woord.

Je kunt dit spel zo vaak herhalen als je zelf wilt.

Spel 2

Maak een kring. Zeg een willekeurig woord. De leerling rechts van jou rijmt op dat woord. De leerling die rechts van de eerste staat, zegt (of verzint) een nieuw woord dat met dezelfde letter begint. Daar rijmt de volgende weer op enzovoort.

Voorbeeld: kat – plat | plons – dons | dooi – mooi | moeder –
glitterpoeder | giraffenhals – wals | ...

Spel 3

De leerlingen staan in twee cirkels: een binnen- en een buitencirkel. Heb je een oneven aantal leerlingen? Speel dan zelf mee. De leerlingen van de binnenste cirkel (A) en die van de buitenste cirkel (B) staan recht tegenover elkaar en kijken elkaar aan.

- > Stap 1: A zegt een woord.
- > Stap 2: B rijmt erop.
- > Stap 3: op jouw teken schuift de binnencirkel 1 plek op naar rechts. Stappen één tot en met drie worden nog vier keer herhaald. Daarna wisselen de rollen: B zegt het eerste woord ...

Controleren en reflecteren

4 Reflecteren en nabespreken

Besprek en evalueer de activiteit. Laat de leerlingen verwoorden wat goed of minder goed liep, wat ze moeilijk vonden, waar ze trots op zijn. Stimuleer hen om een compliment te geven over elkaars werk. Laat hen ook reflecteren over het doel van de activiteit: het is leuk en ontspannend om te spelen met taal.

Bronnenblad 1

Slinge slange slom,
de weg is lang
de weg is krom.

Slippe slappe slop,
de weg is weg,
de weg is op.

Slikke slakke sloot,
de weg is vals,
de weg loopt dood.

*Uit: Slinge Slange Slom, Geert De Kockere
Uitgeverij de Eenhoorn, 1998*

Damiaan

Kleine Damiaan
beet een stuk uit de maan,
wat heeft hij
met dat stuk gedaan?
'k Heb het opgegeten
en de pitten weggesmeten
en de gaten dichtgedaan,
zei kleine Damiaan.
En al de rest
- welke rest? -
al de rest gaat je niet aan.

*Uit: Een straatje zonder eind, Geert De Kockere
Uitgeverij de Eenhoorn, 2002*

Eén wiel,
dat is niets,
maar twee
al bijna een fiets.

Met een zadel
wordt het echt
en met een stuur
rij je recht.

Maar pas op
en kijk niet om,
want anders
fiets je krom.

En dan rij je in een put
en verliest je fietssssssss
zijn fut.

*Uit: Samen over een muurtje, Geert De Kockere
Uitgeverij De Eenhoorn, 2014*

Woutertje

Dag Woutertje
kaboutertje,
waar ga je naartoe?
Naar de zevende koe!
Zeg Woutertje
kaboutertje,
wat ga je daar doen?
Eerst rood en dan groen!
Maar Woutertje
kaboutertje,
wat mag dat dan zijn?
Daarvoor,
wijsneusje vraagstaartje,
ben jij nog te klein!

*Uit: Een fruitje van zilver, Geert De Kockere
Uitgeverij de Eenhoorn, 1994*